

Sydtyskland og Rhinlandet, at der også er noget at se heroppe i de nordligste bundeslande. Det lykkes til fulde. Også dansk og skandinavisk forskning er inddraget i noget nær fuldt omfang. Skal man nævne et vigtigt savn må det være Ivar Hertsprungs artikel fra 1901: „Et par sønderjyske Træskærerarbejder fra det 13. Aarhundrede“, der er et pionerarbejde om passionsfriserne i Hürup og Nordhackstedt.

Bindenes „apparat“ er upåklageligt, og billedsidens farvedokumentation er en ren nydelse. Der er tale om et uomgængeligt standardværk, som vil blive stående længe.

Ebbe Nyborg

| ANNEGRET MÖHLENKAMP & UWE ALBRECHT (RED.): *Wand- und Deckenmalerei im Lübecker Bürgerhaus zwischen 1300 und 1800. Ein Streifzug durch das unsichtbare Weltkulturerbe*, Michael Imhof Verlag, Petersberg 2021, 200 s., 22,95 euro.

Anmelderen var for nogle år siden i Lübeck i selskab med middelalderbyens fremmeste kender Jens Christian Holst og spurgte ham, om det var muligt at se de gamle (rygtevis kendte) kalkmalerier i byens huse. „Så må du gå i forretninger!“, svarede min vært, og tog mig så med til udstillingsvinduer, hvor man på bagvæggen så figurmalerier kantet af noget så eksotisk som pseudokufiske indskrifter, altså islamisk kalligrafi anvendt dekorativt. Hvordan er den vel nået til Lübeck?

Nu har byen, der siden 1987 er erklæret for Verdenskulturarv, fået en storartet publicering af udsmykningerne i sine borgerhuse, ikke blot det middelalderlige, men også en endnu længere række efterreformatoriske udsmykninger, der i vid udstrækning er udført på trælofter og paneler. Der er tale om en forbløffende rig arv, udsmykninger i 400 huse med (indtil nu) mere end 1600 malerier, flere end i nogen anden sammenlignelig by. Bogen er resultat af et projekt, og den præsenterer selvsagt kun et udvalg, mens alt øvrigt er lagt på nettet.

Bogens elleve kapitler, med individuelle forfattere, omfatter en lang række aspekter af malerierne, således om husenes disponering, om billedtemaer, ornamentik og bevaring, om tabte malerier, om maleriernes bestillere, og afslutningsvis en foreslået rundgang for læseren til offentligt tilgængelige udsmykninger. De tabte malerier skyldes især et bombeangreb i marts 1942, der specielt gik ud over det rigeste købmandskvarter neden for torvet, som må have rummet de mest ambitiøse udsmykninger. Enkelte er kendt fra gamle fotografier.

Kapitlet om bestillerne er muligjort ved et sjældent stort arkivalsk materiale, der også kan oplyse om deres familie, formueforhold etc. Enkelte middelalderlige bestillere kan endog identificeres. Således må

den fra Visby indvandrede rådmand Bernhard Pleskow omkring 1340 have stået for en (nu tabt) udsmykning, der viste medaljoner med scener fra Wolfram von Eschenbachs Parzivalroman og en serie med menneskets livsaldre. Motivvalget viser hen til en betydelig kulturel dannelse.

Malerier er konstateret i alle kvarterer, såvel i købmændenes store gavlhuse som hos sidegadernes skippere, håndværkere og arbejdere. I købmandsgårdene udgjorde det store og højloftede modtagerum, „Diele“, ejerens repræsentation, hans „visitkort“, som den træffende kaldes. Men også opholdsrum som det opvarmede „Dorns“, overetager og sidefløje har i stort omfang været udsmykket. I et beskedent hus i Hundestræse er konstateret udsmykninger i hele tre successive lag.

Motiverne spænder vidt. Middelalderens malerier er (bortset fra Pleskows) i det væsentlige religiøse, som de ses i de samtidige kirkemalerier: Scener af Jesu liv, Marias historie, helgener og helgenlegender mm. Et enestående, „genskabt“, herberg for Santiago-pilgrimme har store, sengotiske helgenbilleder rundt på salens vægge.

Fra 1500-tallet vinder ornamentale dekorationer frem, diamantkvadre, rosetter, kartoucher, mauresker og akantusløv i forskellige former. Til de religiøse motiver, der nu i høj grad er gammeltestamentlige, slutter sig også klassiske som Ovids *Metamorfoser* og Paris' dom. Med 1700-tallet ses dertil elskovsscener og andre verdslige genrefremstillinger, nu ofte indfattet i lofternes stuk. Nogle steder gøres der opmærksom på, hvilket stik der har været brugt som forlæg for billederne, men et sådant detektivarbejde har forståeligt nok ikke kunnet prioriteres.

Den relative rigdom på kalkmaleri fra 1300-tallet, ofte i elegant, høvisk stil, kan afspejle, at det var Lübecks store tid som Hansaens „hoved“. Men der er ikke konstateret nogen enkel sammenhæng mellem ejernes velstand og deres „malerifrekvens“. Således boede den rige Dorne-slægt gennem 200 år i det samme hus i Mengstrasse. Men her er der ikke konstateret ringeste spor af maleri.

Bogen er, som det fremgår, mindre kunsthistorisk end alment kulturhistorisk. Andre publikationer har lokalt behandlet lignende „verdsligt“ maleri i byerne. Men her er fremlagt et enestående stort materiale, der må vidne om, at den slags udsmykning i borgerhuse har været langt mere udbredt end hidtil antaget. Bogen er en guldgrube og en øjenfynd for enhver, der søger indsigt i ældre tiders „brugskunst“ og boligindretning. Den vil være en reference for al fremtidig forskning på sit felt.

Ebbe Nyborg